

OSMANLI ARŞİVİ BELGELERİNE GÖRE OSMANLI- AVUSTRALYA İLİŞKİLERİ OTTOMAN-AUSTRALIAN RELATIONSHIPS ACCORDING TO OTTOMAN ARCHIVAL DOCUMENTS

Mehmet TEMEL*

Öz

Osmanlı-Avustralya ilişkilerinin tarihi, Suriye ve Lübnan bölgelerinden Avustralya'ya yönelik göçlerin yoğunlaştığı XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devleti ve Avustralya yerel hükümetleri, göçleri önlemeye çalışmışlarsa da ada ülkede yaygın olarak yapılan gezdiricilik mesleğinin göçmenlere çekici gelmesi ve servet edinme hayalleri girişimlerin başarılı olmasını engellemiştir. Osmanlı Devleti, Avustralya'daki tüccar ve vatandaşlarının hak ve hukuklarını koruyabilmek için bu ülkenin bazı şehirlerinde konsolosluklar açmıştır. Avustralya'da bulunan endemik hayvan ve bitki türleri Osmanlı devlet adamlarının ilgisini çektiği için Osmanlı ülkesine getirme girişimlerinde bulunmuşlardır. Avustralya'daki Osmanlı yerleşimciler ve tüccarlar Balkan ve I. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'ne nakdi yardım göndermişlerdir.

I. Dünya Savaşı'nda Anzak birlikleri içinde yer alan Avustralyalı askerlerin Gelibolu'daki serüveni, savaş sonrası ilişkileri de olumlu etkilemiş, Avustralyalı devlet adamlarıyla asker ailelerinin Gelibolu'daki anıt mezarları ziyaretleri iki ülke ilişkilerinin Cumhuriyet döneminde de artarak gelişmesini sağlamıştır. Bu çalışmada, Osmanlı-Avustralya ilişkilerinin ortaya çıkış, gelişme ve cumhuriyet dönemine uzanan süreci incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı Devleti, Avustralya, göç, gezdiricilik, konsolosluk, nakdi yardım, Anzak, Gelibolu.

Abstract

The history of Ottoman-Australian relationships dates back to the second half of 19th century, when immigration from the regions of Syria and Lebanon to Australia gathered momentum. The Ottoman Empire and Australian local governments tried to take some precautions to prevent the immigration; however, as the immigrants found the profession of path-finding attractive they had dreams of having properties there, the attempts to stop them from immigrating to Australia failed. The Ottomans opened consulates in some cities of Australia to protect the rights of its citizens and merchants in Australia. As the endemic animal and plant species of Australia drew the attention of Ottoman statesmen, some attempts were made to introduce them into the Ottoman land.

Australian residents of Ottoman origin provided financial support for the Ottoman Empire during the periods of World War I and the Balkan Wars. The experiences of the Australian soldiers within Anzac troops during the World War I in Gallipoli made some positive contributions to the relations developing after the war. As a result of the visits made by the families of the soldiers to the mausoleums in Gallipoli and those of the statesmen, the relationships between these countries

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, mtemel@mu.edu.tr

developed more during the Republic era. In the current study, it was intended to investigate the emergence, development and progress of the relationships during the Republic era.

•

Keywords

The Ottoman Empire, Australia, immigration, path finding, consulates, financial support, Anzac, Gallipoli.

1. GİRİŞ

Günümüzde yaklaşık 8 milyon km²lik yüzölçümü ve 24 milyon nüfusu ile Okyanusya kıtasında bir ada ülkesi olan Avustralya, XVII. yüzyılın başlarında Hollandalı denizciler tarafından keşfedilmiş ancak, bir süre sonra İngiliz göçmenlerin sevk edilmesiyle İngiltere'nin nüfuz ve egemenlik alanına dâhil olmaya başlamıştır.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiliz kolonisine dönüşen ülke, Kuzey Amerika'daki İngiliz kolonilerinin ayaklanarak Amerika Birleşik Devletlerini kurmalarının ardından dominyon statüsüne dönüştürülmüş¹ ve İngiliz Uluslar Topluluğu (British Commonwealth) içinde yer almıştır. Günümüzde sembolik de olsa İngiltere Kraliçesine bağlı olan Avustralya'nın Osmanlı Devleti ile ilişkilerinin temeli, ada ülkeye yönelik XIX. yüzyıl göçlerine dayanmaktadır.

Sanayi Devrimi'nin etkisiyle XIX. yüzyılda mal, insan ve sermayenin uluslararası dolaşımının artması, sömürgeci ülkelerin, sömürgelerini hammadde ihraç edip mamul mal ithal eden ülke durumuna dönüştürmek amacıyla sömürgelere yönelik nüfus göçü ve yerleşimini teşvik etmesi², savaşlar, sınır değişimleri, doğal afetler, siyasi-dini baskılar, ulaşımın ucuzluğu ve ekonomik nedenlerle³ başta Avrupa ülkelerinden olmak üzere dünyanın değişik bölgelerinden milyonlarca insan, Birleşik Amerika, Kanada, Avustralya, Güneydoğu Asya, Yeni Zelanda, Güney Afrika, Karayip Adaları ve Latin Amerika'ya göç etmiştir⁴.

Yerleşime uygun geniş alanlara sahip olması nedeniyle Çin, Orta Doğu, İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinden yoğun göç alan Avustralya'ya XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Suriye, Irak, Lübnan gibi Osmanlı coğrafyasından da göçler başlamıştır. Yoğun göçmen kitlesini iskân ve istihdamda zorlanan ülke, öncelikle Çin'den gelen göçmen akınının durdurulması için önlem almak zorunda kalmış ve 1885 yılından itibaren uygulamaya başladığı "Beyaz Avustralya" politikasıyla sarı ırktan göçmenlerin ülkeye girişlerini yasaklamıştır⁵.

Suriye bölgesinden Avustralya'ya yönelik göçlerin de hızla artmaya başlaması üzerine eyaletlerdeki parlamentolar Çinlilere uygulandığı gibi göçlere karşı caydırıcı önlem olabileceği düşüncesiyle 1893 yılından itibaren şahıs vergisi koymaya başlamış⁶, ancak uygulamadan yeterli düzeyde olumlu sonuç alınamamış olmalı ki İngiltere hükümeti 1899 yılında Suriyelilerin Avustralya'ya göçlerini yasaklayan bir yasa çıkarmak zorunda kalmıştır⁷.

¹ Toktamış Ateş, *Siyasal Tarih I*, İstanbul, 1989, s. 355.

² Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 8.

³ Mehmet Temel, "XIX. ve XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti ve Avrupa'dan Brezilya'ya Yönelik Göçler", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı, 2, (2009), s. 125.

⁴ 1815-1924 yılları arasında yaklaşık 60 milyon Avrupalı ülkesini terk ederek 34-35 milyonu Birleşik Amerika olmak üzere dünyanın diğer bölgelerine göç etmiş, sözleşmeli işçilik döneminden I. Dünya Savaşına kadar 30 milyon Hintli maden ve tarlalarda çalıştırılmak üzere Burma, Sri Lanka, Malezya, Güney Afrika ve Jamaika'ya, milyonlarca Çinli de Güney Doğu Asya, Pasifik Adaları ve Güney Afrika'ya götürülmüştür. Abdurrahman Yılmaz, "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/2 (Winter 2014), p. 1688; Tefik Güran, *İktisat Tarihi*, İstanbul 1991, s. 122.

⁵ Faruk Sönmezoglu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul, 2005, s. 547-548.

⁶ BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), *HR.TO (Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı)*, Dos. 66, no. 41.

⁷ BOA, *DH. MKT (Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî)*, Dos. 2163, no. 66.

Osmanlı vatandaşı Suriye ve Lübnanlıların Avustralya'ya göç etme gerekçeleri, Birleşik Amerika ve Latin Amerika'ya göç eden diğer hemşehrilerinin mazeretlerinden pek farklı değildi. İşsizlik ve diğer ekonomik sıkıntılar, Kafkaslar, Kırım ve Balkanlardan Anadolu'ya yönelik göçler, Hıristiyan unsurların Müslüman nüfusun tehdidine maruz kaldıkları iddiaları, bölgedeki Osmanlı memurlarının Dürzî isyanları nedeniyle izledikleri olumsuz politikalar ve bunun bölge halkında yarattığı güvensizlik⁸, Avustralya'ya ilkönce giden öncülerin yaptığı gezdiricilik mesleğinin çekici bulunması, iş bulma ve servet kazanma hayali bu ülkeye yönelik göçleri gün geçtikçe arttırıyordu⁹.

1880'li yıllardan itibaren her geçen gün artan Avustralya'ya yönelik Osmanlı vatandaşı göçü, göçmenlerin hak, hukuk ve menfaatlerinin korunup gözetilmesi için gerekli diplomatik temsilciliklerin açılması taleplerini de beraberinde getirmiştir.

2. DİPLOMATİK TEMSİLCİLİK AÇMA GİRİŞİMLERİ

Osmanlı Devleti'nin ülke dışına yönelik göçlere olumlu bakmadığı değişik tarihlerde yayınlamış olduğu nizamname ve kararnamelerle, izlemiş olduğu göçmen politikasından anlaşılmakta ise de¹⁰ önlemlere rağmen gitmelerine engel olamadığı göçmenlerin ve tüccarların gittikleri ülkelerden bildirdikleri isteklerine de ilgisiz kaldığı söylenemez. Göçmenler, gittikleri ülkelerdeki sayıları daha yüzlerle ifade edilmekte iken buldukları şehirlerde terk ettikleri ülke adına konsolosluklar veya temsilcilikler açılmasını istemişler, ayrılmalarına rağmen bağlarını koparmamaya çalışmışlardır.

Avustralya'ya giden Osmanlı göçmen ve tüccarlarının ilk taleplerinin de buldukları şehirlerde konsolosluklar açılması olduğu anlaşılmaktadır. 1885 yılından itibaren Melbourne, Sydney, Adelaide gibi şehirlerde konsolosluk açılması veya kendilerinin konsolos atanması için Osmanlı Devleti'ne çok sayıda başvuru yapılmıştır.

E. Wolff adlı bir şahıs 1885 Ağustos'unda Hariciye Nezareti'ne Avustralya'da bir Osmanlı konsolosluğu açılmasını ve kendisinin bu göreve atanmasını talep eden bir arıza göndermiş¹¹, ancak İngiltere Hariciyesinden Osmanlı Hükümetine kişi hakkında olumsuz görüş bildirilince atama yapılmamıştır¹². Çünkü "konsoloslar, ikamet edecekleri devletin resmi onayını ve exequatörünü (bir devletin, diğer bir devletin konsolosunu tanıdığını gösterir belge) almadıkça memuriyete başlayamamaktadır"¹³. Bu nedenle İngiltere'nin görüşü dikkate alınmıştır.

Melbourne'da ikamet eden Charles Ryan adlı kişi de 30 Haziran 1887 tarihinde Osmanlı Devleti'nin Londra Sefareti'ne kendisinin Melbourne fahri konsolosu olarak atanmasını isteyen bir mektup göndermiş¹⁴, Osmanlı hükümeti tarafından hakkında yapılan araştırmalardan sonra 10 Aralık 1887 tarihli fermanla konsolos olarak görevlendirilmiştir¹⁵.

⁸ Latin Amerika'ya yönelik Osmanlı göçlerinin nedenleri için bkz. Kemal H. Karpat, "The Ottoman Emigration to America, 1860-1914", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 17, No. 2 (May 1985), s.176-179, Temel, *a.g.m*, s. 125-126.

⁹ BOA, *DH. MKT*, Dos. 9, no. 1, Lef.1.

¹⁰ Osmanlı Devleti'nin ülke dışına yönelik göçleri önleme politikası için bkz. Temel, *a.g.m*, s. 126.

¹¹ BOA, *HR.SFR.3*, (*Hariciye Nezareti Belgrad Sefareti*), Dos. 311, no. 28.

¹² BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 310, no. 96.

¹³ Mehmet Temel, *XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri*, İstanbul, 2004, s. 88.

¹⁴ BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 334, no. 15.

¹⁵ BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 332, no. 79. Osmanlı hükümeti, Ryan'ın hizmetlerinden memnun kaldığından 8 Kasım 1889 tarihinde kendisine gönderilen bir yazıda kıtadaki diğer Osmanlı konsoloslarının görevlerinde bulunmadığı zamanlarda onların görevlerini de yürütebileceğini bildirmiştir. BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 354, no. 18. Bir süre sonra başkonsolosluğa terfi eden Ryan, 1908 yılında

Avustralya'nın Sydney şehrinde Selim adlı bir şahıs tarafından 14 Şubat 1890 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderilen tahriratta da şehirde yerleşmiş 600 Osmanlı vatandaşının bulunduğu, bunların hakları korunmadığı için sürekli mağdur oldukları belirtilerek, menfaatlerinin korunmasının sağlanması amacıyla Sydney şehrinde Osmanlı Devleti'nin dilini ve yasalarını iyi bilen birisinin şehbender olarak atanması talebinde bulunulmuştur. Selim, söz konusu göreve kendisinin atanması için Sadarete 24 Mayıs 1889 tarihinde ekinde bir resminin de bulunduğu ariza sunduğunu ancak henüz bir cevap alamadığını da ifade ederek isteğinin İngiltere hükümetine de tavsiye edilmesi ricasında bulunmuştur¹⁶.

Sydney konsolosluğu için 1893 yılında talepte bulunan diğer kişiler de Nakone Khouri¹⁷ ve tüccar Joseph Manuk idi. Melbourne konsolos Ryan, Manuk hakkında tahkikat yapmış ve raporunu Hariciye Nezareti'ne göndermiştir. Ryan'ın raporunun muhtemelen olumsuz oluşundan veya hükümetin uygun görmemesinden olsa gerek, konsolosluğa 1896 yılına kadar atama yapılmamıştır¹⁸. James Nachul Coory adlı bir başka tüccar da 21 Mart 1893 tarihinde Adelaide konsolosluğu için başvuruda bulunmuştur¹⁹.

Sydney'e konsolos atanma başvurularının yoğunluğuna rağmen 1896 yılına kadar herhangi bir görevlendirme yapılmaması akla, şehirde konsolos görevlendirmeyi gerektirecek kadar yeterli Osmanlı uyruklunun bulunmamasından ziyade, başvuranların güvenilir veya yeterli bulunmadığı düşüncesini getirmektedir. Çünkü başvuru sahipleri hakkında bir çeşit güvenlik soruşturması yapıldığı gibi, İngiliz hükümetinin görüşü de alınmaktadır. 30 Eylül 1896 tarihinde Sydney fahri şehbenderliğine atanan Halil Nasûr Efendi'nin padişaha sunulan görevlendirme tezkeresinde *Basra'da ticari işlerle uğraştığı dönemde yerel hükümete yararlı hizmetlerde bulunmuş olması ve bu görevi gereği gibi yürütebileceği* ibaresinin yer alması atamalarda güvenilirlik ve yetenek ölçütünün esas alındığını göstermektedir. Halil Nasûr, bu ölçüte uygun bulunmuş olmalı ki Hariciye Nezareti 18 Eylül 1896 tarihinde Sadarete göndermiş olduğu tezkerede, Avustralya'nın Sydney şehri ve civarında ticari faaliyetlerde bulunmakta olan Osmanlı uyrukluların hukuklarının korunması amacıyla fahri şehbenderlik açılması ve şehbenderlik görevi için Cebel-i Lübnan asıllı olan bu şahsın atanması teklifinde bulunmuştur. 26 Eylül 1896 tarihinde Sadaret tarafından mabeyne sunulan görevlendirme tezkeresi 30 Eylül 1896 günü padişah tarafından uygun bulunarak onanmıştır²⁰.

Osmanlı Devleti'ne Melbourne ve Sydney şehirlerinde konsolosluk açtırmada yoğun çaba gösteren bazı tüccar ve yerleşimciler, Osmanlı'nın bu ülkeye ilgisinin daha da artması yönünde çaba göstermişlerdir. Osmanlı ve İngiliz hükümetleri Avustralya'ya yönelik göç hareketlerini azaltma ve önleme girişimleriyle uğraşırken birçok tüccar ve yerleşimci Osmanlı Devleti'ni Avustralya şehirlerinde açılacak olan sergi ve fuarlarda görmek istemiş, hatta gönüllü olarak Osmanlı komiserliği yapma teklifinde bulunmuşlardır. Mr. Setton adlı bir şahıs Adelaide sergisinde Osmanlı komiseri olarak görev almak istediğini bildirmiş²¹, Melbourne şehrinde Robert Leon da 24 Temmuz 1886 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderdiği bir arızada, 1887 yılında Avustralya'nın Adelaide şehrinde genel sergiler açılacağını bildirerek kendisinin Osmanlı Devleti tarafından bu sergilerde komiser olarak görevlendirilmesini istemiştir. Arızasında, serginin mahiyet ve amacıyla ilgili programın ayrıca gönderildiğini bildiren Leon,

Avustralya'daki Müslümanların padişaha bağlılıklarını bildiren mektubuyla birlikte İstanbul'a geldiğinde oldukça iyi karşılanmıştır. BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 589, no, 15.

¹⁶ BOA, *HR.TO*, Dos. 533, no. 76.

¹⁷ BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 410, no. 103.

¹⁸ BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 413, no. 48.

¹⁹ BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 410, no. 32.

²⁰ BOA, *BEO*, (*Bab-ı Ali Evrak Odası Evrakı*), Dos. 848, no. 635331.

²¹ BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 330, no. 30.

geçen yıl aynı ülkede açılan sergilerde Güney Afrika komiseri olarak görev yaptığını, Adelaide sergisinde de Osmanlı hükümeti tarafından görevlendirildiği takdirde görevini en iyi şekilde yerine getireceğini ifade etmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu sergiye katılmasının Osmanlı ticareti için yararlı olacağını da belirten Leon, yakın zamanda Sydney kentinde de sergi açılacağını, hükümet tarafından kendisine gönderilecek eşya ve emtianın bu sergiye de konulabileceğini bildirmiştir. Sergiye konulacak Osmanlı malları için 1 Ocak 1887 tarihine kadar yer tahsisi talebinde bulunacağını da belirten Leon, ne miktar sergi alanı gerekeceğinin bir an önce bildirilmesini, sergi için gönderilecek malların 1887 yılı Nisan ayından önce Adelaide'a gelmesine gerek olmadığını, gönderilecek mal ve eşyanın kereste, itriyat, meyve, maden ürünleri, yün ve pamuktan üretilmiş kumaşlar, şallar ve ateşli silahlar gibi yararlı emtialardan oluşmasını istemiştir²². Ancak, sergilere katılma kararını, şehrin büyüklüğünü, önceki yıllardaki katılımcı ve ziyaretçi sayılarını göz önünde bulundurarak veren Osmanlı hükümeti 1880 ve 1881 yıllarındaki Melbourne ve Sydney büyük uluslararası sergilerinde olduğu gibi Adelaide ve Sydney sergilerine ilgi duymamıştır²³.

3. OSMANLI HÜKÜMETİNİN GÖÇÜ ÖNLEME ÇALIŞMALARI

İngiliz hükümetinin Avustralya'daki yerel hükümet aracılığı ile Çinli ve Suriyeli göçmenlere getirmeye çalıştığı giriş yasağının ardından Osmanlı hükümeti de Avustralya'daki konsolosların, göçmenlerin karşılaştığı sorunları dile getiren raporları üzerine göçün önlenmesi için bazı önlemler alma gereği duymuştur. Göçmenlerin sorunlarının yanı sıra, Anadolu sahillerinden Avustralya'ya damızlık tiftik keçisi kaçırılması²⁴, Avustralya'nın Adelaide şehri başta olmak üzere diğer bazı şehir ve adalarında görülen veba hastalığı²⁵ göçün yavaşlatılması veya tamamen önlenmesinin gerekçesini oluşturacak diğer nedenlerdi.

Londra Sefareti tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderilen 13 Şubat 1893 tarihli tahriratta, Cebel-i Lübnan ve Suriye halkından yüzlerce kişinin Melbourne şehrinde gezdiricilik sanatıyla uğraştıkları ve bunların sayılarının her geçen gün artması nedeniyle yerel yöneticilerin bundan sonra bu sanatın icrası için ruhsat vermeme kararı aldığı, hatta konsolos Ryan'ın, halen görev yapmakta olanların ruhsatlarının yenilenmesini bile güçlüğüyle sağlayabildiği bildirilmiştir. Tahriratta, daha pek çok Suriyelinin Avustralya'ya göçe hazırlandığının haber alındığı belirtilmekte, bunların ileride işsiz kalıp yokluk ve sıkıntılara maruz kalacaklarına dikkat çekildikten sonra göç düşüncesinden vazgeçirilmeleri için durumun kendilerine anlatılması gerektiği ifade edilmiştir. Tahriratta, Avustralya'ya göç edeceklerin, ne gibi ıstıraba maruz kalabileceklerini anlayabilmeleri için Melbourne konsolosunun oradaki koşulların zorluğunu anlatan tahriratının Beyrut ve Cebel-i Lübnan gazetelerinde yayınlanmasının, servet kazanma

²² BOA, *HR.TO*, Dos. 530, no. 29.

²³ XIX. yüzyılın ikinci yarısında düzenlenen uluslararası büyük sergilerin yerleri, adları, tarihleri, ziyaretçi sayıları ve Osmanlı Devleti'nin katıldığı sergiler için bkz. Gülgün Yılmaz, "Osmanlı Devleti'nin Katıldığı Uluslararası Tarım, Endüstri, Sanat Sergileri ve "İane Sergisi", *Sinan Genim'e Armağan Makaleler*, İstanbul, 2005, s. 720.

²⁴ İzmir ve Mersin arasında işleyen Yunan vapurlarıyla iskele olmayan mahallerden Avustralya şehirlerine damızlık tiftik keçisi kaçırıldığının anlaşılması üzerine Dâhiliye Nezareti 7 Ekim 1890 tarihinde Aydın ve Adana vilayetlerine birer tahrirat göndererek ülke dışına çıkarılması yasak olan bu hayvanların kaçırılmasının engellenmesi için sürekli olacak şekilde sıkı önlemler alınmasını istemiştir. BOA, *DH.MKT*, Dos. 1768, no. 95.

²⁵ BOA, *HR.SFR.04*, (*Hariciye Nezareti Paris Sefareti*), Dos. 361, no. 31; BOA, *HR.SFR.04*, Dos. 814, no. 24.

hayaliyle vatanlarını terk etmek niyetinde olanların sayılarının azalmasında etkili olabileceği de belirtilmiştir. Melbourne konsolosunun, Londra Sefareti'nin tahriratına eklenen raporunda da şehirdeki durum hakkında şu bilgilere yer verilmektedir.

“Çocukları hesaba dâhil edilmediği halde günlük buradaki Suriyeli erkek ve kadın nüfusu 410'dur. Bunlardan 380'i gezdiricilik etmekte, 30'u da ticaretle meşgul olup gezdiricilere birtakım değersiz eşya satmaktadırlar. Gezdiricilik yapanlar, sanatlarını icra edebilmek için her yıl yenilenmek üzere bir ruhsatname almak zorundadırlar. Cüzi bir vergi karşılığında polis tarafından verilen bu ruhsatnameyi almadıkça hiç kimse sanatını icra edemez. Tek uğraşları gezdiricilikten ibaret olan bu gibi yabancıların sayısı o derece artmıştır ki yerel hükümet geçen hafta Suriyelilerden 120 kişinin ruhsatnamesini yenilemekten çekinmiştir. Polis nezdindeki girişimlerimle söz konusu ruhsatnamelerin yenilenmesini sağlayabilmiş isem de polis memurları bundan sonra gezdiricilik için yeniden ruhsatname verilmemesi kesin şartıyla son kez izin vermişlerdir. Bununla beraber zaten burada yerleşmiş vatandaşlarının meşgul oldukları aynı işi yapma düşüncesiyle her vapurla buraya birkaç Suriyeli gelmektedir. Gerekli ruhsatnameyi almak bunlar için mümkün olamayacağı gibi, burada yapabilecekleri başka bir iş de olmadığından bunların buraya göçleri anlamsızdır. Bundan başka, buradaki Suriyelilerin en nüfuzlularından aldığım habere göre, vatandaşlarından birçoğu da buraya gelmek üzere Suriye'den ayrılmak niyetindedirler. Bu nedenle Beyrut valisi ile Cebel-i Lübnan mutasarrıfına birer tahrirat göndererek durumu kendilerine izah ettim ve bu göçü yasaklamak için, açıklanan durumu ilan ettirmelerini rica ettim. Onlar buraya geldikleri takdirde hiçbir iş bulamayacaklarından, muhtaç duruma düşenlerin sayısı boşuna artmış olacaktır”²⁶.

Hariciye Nezareti, Melbourne konsolosunun tahriratının Lübnan ve Beyrut gazetelerinde ilan edilmesinin sağlanması için Dâhiliye Nezareti'ne 9 Mart 1893 tarihinde bir tahrirat göndermiş²⁷, Dâhiliye Nezareti de 6 Nisan 1893 tarihinde Suriye, Beyrut Vilayetleriyle Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı'na gönderdiği tahriratla Melbourne konsolosunun tahriratının gazetelerde ilan edilmesi için gereğinin yapılmasını istemiştir²⁸.

Melbourne konsolosunun, Londra Sefareti aracılığı ile 17 Mayıs 1893 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderilen tahriratında da, Avustralya kıtasında yaşayan Osmanlı uyrukluların sayısı hakkında bilgiler verilmektedir. Avustralya şehirlerinde yaklaşık olarak 2121 Osmanlı uyruklunun bulunduğu bildirilen tahriratta, 4 cetvelle göçmenlerin geldikleri yerler gösterilmiştir. A cetvelinde Suriye ve Bağdat asıllı olup Melbourne'da ikamet eden Müslümanların, B cetvelinde Mısırlıların, C ve D cetvellerinde de Beyrut ve Suriye'den gelen Hıristiyan Osmanlı uyrukluların isimleri yer almıştır²⁹.

²⁶ BOA, *DH.MKT*, Dos. 9, no. 1, Lef. 1.

²⁷ BOA, *DH.MKT*, Dos. 9, no. 1, Lef. 2.

²⁸ BOA, *DH.MKT*, Dos. 9, no. 1, Lef. 3.

²⁹ BOA, *HR.TO*, Dos. 66, no. 41.

4. Osmanlı Devleti'nin Avustralya'dan Bitki, Hayvan ve Maden Ürünü Talebi

Avustralya'nın kendine özgü, çok seyrek bulunan endemik hayvan ve bitki türleri bakımından zengin oluşu, bilim insanı, turist, tüccar vb. pek çok insanın ilgisini çektiği gibi Osmanlı yöneticilerini de bu meraktan geri bırakmamıştır. 1903 yılında II. Abdülhamit tarafından çıkarılan bir irade ile Avustralya'nın bitki, hayvan ve maden ürünlerinden dikkate değer olanlarının kataloglarının getirilmesi istenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda katalog bulunamayınca maden ürünlerine ait bir numune koleksiyonu hazırlanmış ve en dikkate değer kuşlardan olan tepelikli kanaryalardan bir numune ile birlikte 20 Eylül 1904 tarihinde İngiltere elçisi tarafından padişaha takdim edilmiştir³⁰. Bu ilginin ileriki yıllarda da devam ettiği anlaşılmaktadır.

22 Haziran 1913 tarihinde Londra Sefareti'ne gönderilen bir tahriratta Avustralya kıtasında bol bulunan bazı hayvan ve bitki çeşitlerinin İstanbul'a getirilmesi istenmiştir. Tahriratta, bitki ve hayvanların getirilebilmesi için öncelikle İngiltere ile Avustralya arasında doğrudan komisyonculuk yapan güvenilir biriyle anlaşma yapılmasının uygun olacağı bildirilmektedir. Yapılacak anlaşmaya göre, siparişlerin İstanbul'da teslim edilmesine kadar oluşan masraflarla, zarar, ziyan vesairenin tamamı komisyoncuya ait olacak, kendisi doğrudan İstanbul ile haberleşecek, ödemeler de konşimentonun gösterilmesinden sonra Osmanlı Bankası aracılığı ile yapılacaktır. Komisyoncunun bu koşulları kabul etmesinden sonra da siparişlerin verilebilmesi için talep edilen hayvan ve bitkilerin numaralanmış ve düzenlenmiş bir katalogunun gönderilmesi istenecektir³¹.

5. AVUSTRALYA'DAN GÖNDERİLEN NAKDİ YARDIMLAR

Osmanlı Devleti her ne kadar uyruklarının Avustralya'ya göçüne rıza göstermemiş olsa da konsolosluklar ve temsilcilikler açarak, iletişim ve haberleşme kanallarını açık tutarak³² onları kaderleriyle baş başa bırakmadığını, ilgisini esirgemediğini göstermeye çalışmıştı. Bu ilgiye karşılık onlar da Türkistan, Bosna-Hersek, Hindistan ve Endonezya'daki Müslüman toplumların göstermiş olduğu vefa örneğine benzer şekilde³³ Osmanlı Devleti'nin Balkan ve I. Dünya Savaşı yıllarındaki zor günlerinde maddi ve manevi destek sağlamaya çalışarak eski ülkelerinden duygusal olarak

³⁰ BOA, Y.PRK.TŞF, (Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi), Dos. 7, no. 68.

³¹ BOA, Y.PRK.BŞK, (Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı), Dos. 69, no. 113. İstenen bitki ve hayvanların gelip gelmediğine ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

³² Güney Afrika ile Avustralya kıtası arasındaki telgraf hattı 1901 yılında inşa edilmişken, Osmanlı telgraf hattı daha önceden İran Körfezi ve Hindistan üzerinden Avustralya'ya bağlı idi. BOA, DH.MKT, Dos. 2564, no. 74.

³³ Balkan ve I. Dünya Savaşı yıllarında Bosna-Hersek'ten Hilal-i Ahmer'e yapılan yardımlar için bkz. Genç Osman Geçer, "Bosna-Hersek'ten Hilal-i Ahmer'e Maddî Yardımlar: Misbah Mecmuası Örneği (1912-1914), *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı, 31, (Bahar 2012), s. 99-110. Balkan savaşları sırasında Kazan Türkleri de Hilal-i Ahmer'e para yardımında bulunmuştur. Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Ankara, 1990, s. 416. Avustralya'daki Osmanlı göçmenleri, 21 Temmuz 1905 tarihinde Ermeni suikastından sağ kurtulan II: Abdülhamit'e de geçmiş olsun dilek ve temennileriyle kurtuluş tebrikleri göndererek Osmanlı ilgisini karşılıksız bırakmadıklarını göstermek istemişlerdir. Bu iyi dilek ve kurtuluş tebriklerinden memnun kalan padişah da, suikasttan yaklaşık üç ay sonra 29 Ekim 1905 tarihinde Avustralya'ya tebriklerin memnuniyetle karşılandığına ilişkin bir tebliğ göndermiştir. BOA; BEO, Dos. 2700, no. 202462.

kopmadıklarını göstermeye çalışmışlardır. Söz konusu savaşlarda yaralanan Osmanlı askerleriyle, devletin ihtiyaç duyduğu sosyal ve mali yardımlara duyarsız kalamayan göçmenler Hilal-i Ahmer ianesi ve harp ianesi adıyla zaman zaman nakit para karşılığı çek göndererek yardımda bulunmuşlardır. Balkan Savaşı yıllarında Londra Sefareti üzerinden gönderildiği tespit edilebilen yardımlar şunlardır:

Tablo1: Balkan Savaşı Yıllarında Avustralya'dan Gönderilen Nakdi Yardımlar

Yardım Sahibi	Şehri	Yardımanın Hangi Amaçla Yapıldığı	Miktarı	Makbuz Numarası ve Tarihi
Dost Mehmet Efendi	Port Perry	Harp İanesi	10 İngiliz Lirası ³⁴	?
Şaf Mehmet ve arkadaşları	?	Yaralı Osmanlı askerleri için	16 Lira 10 Şilin (1868 kuruş 12 para) ³⁵	?
Lismore Bölgesi Emiri Han'ın öncülüğünde İslam Ahali	Lismore	Harp İanesi	90 İngiliz Lirası ³⁶	5334/6 Mayıs 1913
Şefaattullah Hüseyin Şah	New South Wales Ballina	Harp İanesi	30 İngiliz Lirası	6105/22 Eylül 1913 ³⁷
Şefaattullah Hüseyin Şah	New South Wales Ballina	Harp İanesi	112 İngiliz Lirası	9981-998/9 Ekim 1912 ³⁸
Şefaattullah Hüseyin Şah	New South Wales Ballina	Harp İanesi	156 İngiliz Lirası	?
Garbi Avustralya İslam Cemaati adına Seyyid Halim	?	Hilal-i Ahmer ianesi ³⁹	?	?

Dost Mehmet Efendi'nin 10 liralık yardımı Hindistan'dan Mehmet İnşallah Efendi'nin Hilal-i Ahmer ianesi olarak gönderdiği 160 İngiliz lirası ile birlikte bankadan alınarak Maliye Nezareti'yle Hilal-i Ahmer Cemiyeti Başkanlığı'na gönderilmiş, 28 Kasım 1912 tarihli Sadaret tezkeresiyle de iki kurumdan alındı makbuzlarının gönderilmesi istenmiştir⁴⁰.

Yardım paralarının alındı makbuzlarının yardım sahiplerine zamanında gönderilmeye çalışılmasına rağmen bazı gecikmeler de görülmüştür. Dost Mehmet ve Şefaattullah Efendilere ulaştırılması gereken makbuzların gönderilmesi gecikince söz konusu kişiler, göndermiş oldukları paraların İstanbul'a ulaşıp ulaşmadığına ilişkin kendilerine bilgi verilmediği gerekçesiyle Sadaret'e arıza göndermişlerdir. Yapılan araştırmada, Dost Mehmet'e gönderilmesi gereken alındı makbuzunun mahalline ulaştırılmak üzere 8 Aralık 1912 tarihinde

³⁴ BOA, *İ.MBH*, (*İrade Mabeyn-i Hümayun*), Dos. 10, no. 75.

³⁵ BOA, *İ.MBH*, Dos. 11, no. 6. Avukat Clark imzasıyla gönderilen arıza ile birlikte 25 Aralık 1912 tarihinde padişaha takdim edilen meblağ Maliye Nezareti'ne havale edilmiş, alındı makbuzu da 13 Ocak 1913 tarihinde Sadaret'e gönderilmiştir. BOA, *BEO*, Dos. 4133, no. 309902, Lef. 1-2.

³⁶ BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 695, no. 24. Sydney fahri konsolosu tarafından 25 Mart 1913 tarihinde İstanbul'a gönderilen meblağ genel vezneye yatırılmış, makbuzu da ilgili konsolosluğa iletilmek üzere 24 Mayıs 1913 tarihinde Londra büyükelçisi Tevfik Paşa'ya gönderilmiştir. BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 695, no. 24.

³⁷ 30 İngiliz lirasının makbuzu 23 Ekim 1913 tarih ve 38104-417 no'lu tahriratla Londra Sefareti'ne gönderilmiştir. BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 695, no. 27.

³⁸ BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 694, no. 10.

³⁹ BOA, *HR.SFR.3*, Dos.695, no. 20.

⁴⁰ BOA, *BEO*, Dos. 4118, no. 308792.

Hariciye Nezareti'ne gönderildiği anlaşıncaya⁴¹ makbuzun Londra'da beklediği ortaya çıkmış, Hariciye Nezareti tarafından 1 Eylül 1913 tarihinde büyükelçi Tevfik Paşa'ya bir tahrirat gönderilerek Dost Mehmet Efendi'ye ulaştırılmak üzere sefarete gönderilen 10 liralık iane makbuzunun elde tutulmayarak hemen kendisine gönderilmesi istenmiş, Sadaretin bu konudaki hassasiyeti ile ilgili tebligatının da Bombay ve Batavya baş şebhenderlikleri başta olmak üzere gerekli tüm şebhenderliklere bildirildiği ifade edilmiştir⁴².

Alındı makbuzu kendisine ulaşmayan Şefaattullah Hüseyin de 3 Temmuz 1913 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderdiği mektubunda kendisi ve arkadaşları adına 1912 yılı Ağustos ve Aralık aylarında Sydney konsolosluğu aracılığı ile göndermiş olduğu 30, 112 ve 156 İngiliz liralarnın İstanbul'a ulaşip ulaşmadığına ilişkin kendisine herhangi bir bilgi verilmediğini bildirmiştir. Hariciye Nezareti tarafından yapılan araştırmada 30 ve 112 liralara ilişkin makbuzların kesilip yardım sahiplerine ulaştırılmak üzere Londra Sefareti'ne gönderildiği anlaşılmış ancak, 156 liraya ilişkin herhangi bir bilgi ve belgeye ulaşamadığı görülmüştür. Tevfik Paşa'ya gönderilen yeni bir tahriratta da makbuzların acil olarak yardım sahiplerine ulaştırılması için Sydney şebhenderliğine gönderilmesi, hakkında bilgi sahibi olunamayan 156 liranın da araştırılarak sonucun ilgili şebhenderliğe bildirilmesi istenmiştir⁴³.

6. I. DÜNYA SAVAŞI YILLARI

Osmanlı-Avustralya ilişkilerinin savaş yıllarındaki seyrinde I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de savaşan Avustralyalı askerlerin serüveninin etkili olduğunu ifade etmek mümkündür. Çanakkale'deki İngiliz ordusuna dâhil Anzak kolordusu içinde yer alan Avustralya askerleri Yeni Zelanda askerleriyle birlikte Gelibolu yarımadasının yüksek omurgasını ele geçirerek Türklerin Kilitbahir Yaylası yönündeki ricat yollarını kesmekle görevlendirilmişlerdi⁴⁴. Ancak Yarbay Mustafa Kemal'in 27. ve 57. Alayları organize ederek Anzak birliklerine karşı taarruza geçirmesi sonucunda Anafartalar ve Conkbayırı'nda ağır kayıplar veren Anzak kolordusu, yarımadaı boşaltarak Mısır'a geri dönmek zorunda kalmıştı⁴⁵. Gelibolu'daki Anzak kolordusunda görev yapan Avustralyalı askerlerden binlercesi yaralanmış, esir düşmüş, yaklaşık 26.000'i de hayatını kaybetmişti⁴⁶.

Savaşta yaralı olarak esir alınan Avustralya askerlerinin bakım ve tedavileri sivil ve askeri Osmanlı hastanelerinde yapılmaya çalışılmış, tedavi görmekte iken vefat edenlerin vefat ilmühaberleri İngiliz hükümetine bildirilmiş, talep edildiğinde özel eşyaları da ilgili devletlere teslim edilmiştir. Mesela Amerika Sefareti tarafından Osmanlı Hükümetine gönderilen bir muhtırada, Çanakkale savaşında yaralı olarak esir alınan ve Beylerbeyi Hastanesi'nde tedavi görmekte iken vefat eden Avustralyalı Piyade askeri Thomas William Sherlock'un özel eşyalarının annesine gönderilmesi için kendilerine teslim edilmesi isteğinde bulunulmuştur. Sefaretin muhtırası üzerine Hariciye Nezareti tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen 13 Temmuz 1915 tarihli tezkerede, fotoğraflarla bir madalyondan oluşan şahsi eşyaların Beylerbeyi

⁴¹ BOA, *İMBH*, Dos. 13, no. 14.

⁴² BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 695, no. 25.

⁴³ BOA, *HR.SFR.3*, Dos. 694, no. 10.

⁴⁴ Erol Mütercimler, *Korkak Abdul'den Coni Türk'e Gelibolu*, İstanbul, 2005, s. 239.

⁴⁵ Bayram Akça, "Türk-Avustralya İlişkileri (1915-1970)", *Yeni Türkiye*, Sayı 65, (Ocak-Şubat 2015), s. 637-639.

⁴⁶ Nilgün İnce, "Anzak Gözüyle Türk Askeri ve Atatürk", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı, 30, C.X, (Kasım 1994), s. 721.

Hastanesi yetkilileri tarafından Karargâh-ı Umumi'ye teslim edildiği bildirildikten sonra gereğinin yapılarak sonuç hakkında bilgi verilmesi istenmiştir⁴⁷.

Harbiye Nezareti tarafından 10 Ekim 1915 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderilen tezkerede de, Çanakkale Anafarta'da 23 Ağustos 1915 tarihinde vefat eden 5. Norfolk Alayı 1. Tabur 2. Bölük askeri Hatvill ve yaralı esir olarak tedavi edilmekte olduğu 3. Kolordu Şimal Grubu Ağır Mecrûhîn Hastanesi'nde vefat eden Frederick Pret Oğlu Charles Pret adlı Avustralyalı askerlerin vefatlarına ilişkin 12. Sıhhiye Bölüğü Ser Tababetinden gönderilen vefat ilmühaberlerinin, tabi oldukları İngiltere hükümetine gönderilmek üzere takdim kılındığı bildirilmiştir⁴⁸. Aynı şekilde yaralı olarak esir düşen G.F. Lee adlı Avustralyalı bir diğer askerinin vefatı da 25 Ekim 1916 tarihinde İngiliz hükümetine bildirilmiştir⁴⁹.

Avustralya'da bulunan Osmanlı esirleriyle Osmanlı Devleti'nde bulunan Avustralyalı esirlerin değişimi ve haklarında yapılacak diğer muamelelere ilişkin prosedürler Amerika ve İsveç sefareti aracılığı ile yürütülmeye çalışılmıştır. Amerika sefareti birkaç kez Osmanlı hükümetinin elinde bulunan Avustralyalı esir askerlerin hüviyet varakalarının kendilerine teslim edilmesini isteyen takrir göndermiş, ancak varakaların asıllarının gönderilmesinin mümkün olmadığı bildirilmiştir. Bu kez İngiltere Kızılhaç'ının Avustralya şubesi, Amerika'nın Kahire'deki siyasi memuru aracılığı ile yeniden başvuruda bulunmuş ve farklı bir taleple asılları gönderilemeyecek olan varakaların numaralarının yer aldığı bir cetvelin gönderilmesini istemiştir. Varaka numaralarının bildirilmesinde sakınca görmeyen hükümet, Hariciye Nezareti aracılığı ile 2 Ekim 1916 tarihinde Başkumandanlık Vekâleti'ne gönderdiği bir tezkere ile söz konusu cetvelin hazırlanarak gönderilmesini istemiştir⁵⁰.

1917 Ağustosunda da İsveç sefareti Sydney, Malta ve Thayetmyo'da bulunan Osmanlı asker ve sivil esirlerin sayısını bildiren 3 takrir göndermiştir. Ancak, Hariciye Nezareti tarafından Başkumandanlık Vekâleti'ne gönderilen 9 Ağustos 1917 tarihli tezkerede İsveç sefaretinin söz konusu rakamları Amerika konsolos memurlarından aldığı bildirilmektedir⁵¹. İsveç sefareti tarafından 2 Ekim 1918 tarihinde gönderilen mektupta da Avustralya'daki Osmanlı esirlerine iâşe, giyim ve diğer konularda insaniyetperverane bir şekilde muamele edildiği bildirilerek, Osmanlı Devleti'nde bulunan Avustralyalı esirlere de aynı şekilde davranılması talebinde bulunulmuştur⁵².

Melbourne Savunma Bakanlığı da İsveç sefareti aracılığı ile Avustralya'daki Osmanlı esirlerinin yakın bir zamanda vatanlarına iade edileceklerini, iade edilinceye kadar esir sıfatıyla alıkonulacaklarını, serbest kaldıktan sonra da Commonwealth'de ikamet etmelerine izin verilmeyeceğini bildirmiştir⁵³. Osmanlı esirleri 1919 yılı içinde Türkiye'ye gönderilmiş, Avustralyalı esirler de Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince İtilaf devletlerine teslim edilmiştir.

Gelibolu'da ölen Avustralyalı ve Yeni Zelandalı askerlerin naaşları için savaştan sonra İngiltere, Avustralya ve Yeni Zelanda hükümetlerinin işbirliği ile kimlik tespiti, mezarlık ve

⁴⁷ BOA, *HR.SYS*, (*Hariciye Nezareti Siyasi*), Dos. 2217, no. 11.

⁴⁸ BOA, *HR.SYS*, Dos. 2218, no. 36.

⁴⁹ BOA, *HR.SYS*, Dos. 2257, no. 41.

⁵⁰ BOA, *HR.SYS*, Dos. 2426, no. 29; BOA, *HR.SYS.*, Dos. 2421, no. 4.

⁵¹ BOA, *HR.SYS*, Dos. 2202, no. 60.

⁵² BOA, *HR.SYS*, Dos. 2209, no. 7.

⁵³ BOA, *HR.SYS*, Dos. 2206, no. 57. I. Dünya Savaşı yıllarında dünyanın değişik ülkelerine götürülen Osmanlı esirlerinin durumu ve akıbeti için bkz. Cemalettin Taşkiran, *Ana Ben Ölmedim I. Dünya Savaşında Türk Esirleri*, İstanbul, 2001.

çevre düzenleme çalışmaları yapılmış, 1924 yılında tamamlanan çalışmaların ardından bölgeye Avustralyalı ve Yeni Zelandalı ailelerle devlet yetkililerinin ziyaretleri başlamıştır⁵⁴

İngiltere'nin İstanbul'daki diplomatı Mösyö Henderson tarafından Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin İstanbul'daki temsilcisi Adnan Adıvar Bey'e gönderilen bir mektupta, Avustralya Başvekili Mr. Bruce'ın, İngiltere'den ülkesine dönüşünde Türk Hükümeti izin verdiği takdirde Gelibolu'daki İngiliz mezarlığını ziyaret etmek istediği bildirilmiştir. Mektupta, başbakanın, refakatinde özel kâtipi ve harb-i umumi imparatorluk komisyonu reisi Sir Fabian Ware olduğu halde Calypso adlı küçük bir İngiliz kruvazörü ile 8 Şubat 1924 tarihinde İstanbul Limanı'na geleceği, iki gün süreyle mezarlığı ziyaret ettikten sonra aynı gemiyle Mısır'a gideceği bildirilmiştir⁵⁵. Avustralyalı bir devlet yetkilisinin ilk ziyaretini, 1925 yılında Çanakkale savaşlarındaki İngiliz komutan Sir Ian Hamilton'un, 1927 yılında Galler Prensi'nin ziyareti ve diğer özel ziyaretler takip etmiştir⁵⁶.

7. SONUÇ

XIX. yüzyılda ticaret, insan, mal ve sermayenin uluslararası dolaşımının artması, homojen ulus oluşturma düşüncesiyle yapılan siyasal, sosyal ve dini baskıların nüfus yer değiştirmelerini hızlandırması gibi nedenler uluslararası politikada yeni ilişkilerin ve aktörlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Başta Ortadoğu bölgesi olmak üzere Osmanlı coğrafyasından XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan Avustralya'ya yönelik göçler Osmanlı-Avustralya ilişkilerinin başlangıcını oluşturmuştur. Binlerce Osmanlı vatandaşının ülkesini terk ederek Avustralya'ya yerleşmesi doğup büyüdükleri yerlerden kopuş olarak nitelendirilse de aynı zamanda terk ettikleri ülkelerinin değerlerini, duygularını peşlerinden sürüklediklerini de ifade etmek mümkündür. Çünkü yeni ülkelerinde terk ettikleri ülkenin siyasi ve diplomatik temsilciliklerini görmek istemişler, hak ve hukuklarının korunup gözetilmesini talep etmişlerdir. Avustralya'nın, İngiliz Uluslar Topluluğu üyesi bir ülke olması nedeniyle ilişkiler İngiltere üzerinden yürütülmüş, Avustralya'daki Osmanlı konsolosları resmi ve diplomatik ilişkilerini, yazışmalarını Londra Sefareti aracılığı ile sürdürmüşlerdir.

Avustralya'nın coğrafi özelliği, endemik bitki ve hayvan türü zenginliği, çeşitliliği Osmanlı'nın da ilgisini çekmiştir. İki ülke arasında doğrudan yoğun bir siyasi ve ekonomik ilişkiler ağı örülmemiş olsa da I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de Anzak birlikleri içinde savaşan Avustralyalı askerlerin savaş yıllarındaki ve sonrasındaki serüvenleri Türkiye Cumhuriyeti ve Avustralya'nın ikili dış politika parametrelerinde etkili olmuş, siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. İki ülke ilişkilerinin bugünkü düzeye ulaşmasında ve günümüzde yaklaşık 180.000 civarında Türk vatandaşının Avustralya'da yaşamasında Osmanlı göçlerinin de etkisinin olduğunu ifade etmek mümkündür.

⁵⁴ Akça, *a.g.m*, s. 639. Anzak askerlerinin Gelibolu ve Mehmetçikle ilgili izlenimleri ve düşünceleri için bkz. Mete Tuncoku, *Anzakların Kaleminden Mehmetçik Çanakkale 1915*, Ankara, 2000; Baha Vefa Karatay, *Mehmetçik ve Anzaklar*, Ankara, 1987.

⁵⁵ BOA, *HR.İM, (Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı)*, Dos. 238, no. 30, 45, 63.

⁵⁶ Cumhuriyet döneminde devam eden ziyaretler ve diğer ilişkiler için bkz. Akça, *a.g.m*, s. 639-643.

KAYNAKÇA**A. Arşiv Belgeleri (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)**

- BEO, (Bab-ı Ali Evrak Odası Evrakı)*, Dos. 848, no. 635331.
BEO, Dos. 2700, no. 202462.
BEO, Dos. 4118, no. 308792.
BEO, Dos. 4133, no. 309902, Lef. 1,2.
DH.MKT, (Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi), Dos. 9, no. 1, Lef. 1,2,3.
DH.MKT, Dos. 1768, no. 95.
DH. MKT, Dos. 2163, no. 66.
DH.MKT, Dos.2564, no. 74.
HR.SFR.3, (Hariciye Nezareti Belgrad Sefareti), Dos. 310, no. 96.
HR.SFR.3, , Dos. 311, no. 28.
HR.SFR.3, Dos. 330, no. 30.
HR.SFR.3, Dos. 332, no, 79.
HR.SFR.3, Dos. 334, no. 15.
HR.SFR.3, Dos. 354, no. 18.
HR.SFR.3, Dos. 410, no. 32.
HR.SFR.3, Dos. 410, no. 103.
HR.SFR.3, Dos. 413, no. 48.
HR.SFR.3, Dos. 589, no, 15.
HR.SFR.3, Dos. 694, no. 10.
HR.SFR.3, Dos.695, no. 20.
HR.SFR.3, Dos. 695, no. 24.
HR.SFR.3, Dos. 695, no. 25.
HR.SFR.3, Dos. 695, no. 27.
HR.İM, (Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı), Dos. 238, no. 30, 45, 63.
HR.SFR.04, (Hariciye Nezareti Paris Sefareti), Dos. 361, no. 31.
HR.SFR.04, Dos. 814, no. 24.
HR.SYS, (Hariciye Nezareti Siyasi), Dos. 2202, no. 60.
HR.SYS, Dos. 2206, no. 57.
HR.SYS, Dos. 2209, no. 7.
HR.SYS, Dos. 2217, no. 11.
HR.SYS, Dos. 2218, no. 36.
HR.SYS, Dos. 2257, no. 41.
HR.SYS., Dos. 2421, no. 4.
HR.SYS, Dos. 2426, no. 29.
HR.TO (Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı), Dos. 66, no. 41.
HR.TO, Dos. 530, no. 29.
HR.TO, Dos. 533, no. 76.
İ.MBH, (İrade Mabeyn-i Hümayun), Dos. 10, no. 75.
İ.MBH, Dos. 11, no. 6.
İ.MBH, Dos. 13, no. 14.
Y.PRK.BŞK, (Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı), Dos. 69, no. 113.
Y.PRK.TŞF, (Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi), Dos. 7, no. 68.

B. Kitaplar

- ATEŞ, Toktamış (1989), *Siyasal Tarih I*, İstanbul.
GÜRAN, Tefik (1991); *İktisat Tarihi*, İstanbul.
KARATAY, Baha Vefa (1987), *Mehmetçik ve Anzaklar*, Ankara.
KURAT, Akdes Nimet (1990), *Türkiye ve Rusya*, Ankara.
MÜTERCİMLER, Erol (2005), *Korkak Abdul'den Coni Türk'e Gelibolu*, İstanbul.
PAMUK, Şevket (1994), *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)*, İstanbul:Tarih Vakfı

Yurt Yayınları.

- SÖNMEZOĞLU, Faruk (2005), *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul.
- TAŞKIRAN, Cemalettin (2001), *Ana Ben Ölmedim I. Dünya Savaşında Türk Esirleri*, İstanbul.
- TEMEL, Mehmet (2004), *XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri*, İstanbul.
- TUNCOKU, Mete (2000), *Anzakların Kaleminden Mehmetçik Çanakkale 1915*, Ankara.

C. Makaleler

- AKÇA, Bayram (2015), "Türk-Avustralya İlişkileri (1915-1970)", *Yeni Türkiye*, Sayı 65, s. 636-643.
- GEÇER, Genç Osman (2012), "Bosna-Hersek'ten Hilal-i Ahmer'e Maddî Yardımlar: Misbah Mecmuası Örneği (1912-1914)", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı, 31, s. 99-110.
- İNCE, Nilgün (1994), "Anzak Gözüyle Türk Askeri ve Atatürk", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı, 30, C. X, s. 721-723.
- KARPAT, Kemal H. (1985), "The Ottoman Emigration to America, 1860-1914", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 17, No. 2, s. 175-209.
- TEMEL, Mehmet (2009), "XIX. ve XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti ve Avrupa'dan Brezilya'ya Yönelik Göçler", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı, 2, s. 123-136.
- YILMAZ, Abdurrahman (2014), "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 (Winter)*, p. 1685-1703.
- YILMAZ, Gülgün (2005), "Osmanlı Devleti'nin Katıldığı Uluslararası Tarım, Endüstri, Sanat Sergileri ve "İane Sergisi", *Sinan Genim'e Armağan Makaleler*, İstanbul, s. 719-729.